

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Статтю присвячено проблемі формування готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді. Визначено зміст поняття “організаційно-педагогічні умови”. На основі теоретико-методологічного аналізу основ професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, а також особливостей організації волонтерської діяльності учнівської молоді виділено організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді: формування позитивної мотивації та стійких пізнавальних інтересів студентів щодо організації волонтерської діяльності учнівської молоді, формування системи знань, умінь та навичок, необхідних майбутнім соціальним працівникам для ефективної організації волонтерської діяльності учнівської молоді, створення практико-зорієнтованого середовища у навчальному закладі, спрямованого на залучення майбутніх соціальних працівників до активної волонтерської діяльності.

Ключові слова: організаційно-педагогічні умови, готовність, професійна підготовка, формування, волонтерська діяльність, волонтерство, соціальні працівники, учнівська молодь.

Одним із важливих завдань системи вищої освіти України є підготовка високопрофесійних спеціалістів соціальної сфери. Якість підготовки майбутніх соціальних працівників впливає на загальну ефективність діяльності закладів соціального обслуговування, рівень життя населення та реалізацію соціальної політики у країні. Активне входження в європейський простір сприяло розширенню напрямів діяльності соціальних працівників, серед яких особливого значення набуває формування готовності до організації волонтерської діяльності учнівської молоді, адже волонтерство сьогодні є важливим індикатором розвитку громадянського суспільства будь-якої демократичної країни. Забезпечити якісну підготовку майбутніх соціальних працівників до реалізації зазначеного напрямку професійної діяльності можливо через упровадження в освітній процес закладів вищої освіти спеціальних організаційно-педагогічних умов.

Проблемі професійної підготовки соціальних працівників приділяли увагу у своїх дослідженнях І. Бех, В. Бочарова, І. Зверєва, Г. Іванова, С. Калаур, О. Карпенко, Л. Мішик, П. Павленок, В. Поліщук, В. Полтавець, Г. Попович, Л. Романовська, В. Сластьоніна, О. Тополь, Л. Тюптя, М. Фірсов та ін. Вагоме теоретичне та практичне значення для нашого дослідження мають наукові розвідки з проблеми визначення умов формування готовності майбутніх соціальних працівників до здійснення різних напрямів професійної діяльності: до застосування технологій медико-соціальної роботи (Д. Данко), до патронажної роботи з людьми похилого віку (Т. Голубенко), до професійної діяльності в багатонаціональному середовищі (Ю. Рябова), до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності (Л. Хоменко-Семенова), до волонтерської роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки (Р. Козубовський, І. Козубовська) тощо. Водночас проблема визначення організаційно-педагогічних умов ефективності організації волонтерської діяльності учнівської молоді потребує ґрунтовного вивчення.

Метою статті є визначення та обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді.

Сьогодні поняття “умови” та “педагогічні умови” активно використовуються у дослідженнях, присвячених особливостям фахової підготовки фахівців різних галузей, тому вважаємо за доцільне розібратися у змісті та основних характеристиках визначених дефініцій.

В енциклопедичній літературі “умова” розглядається як:

- необхідна обставина, що сприяє здійсненню чого-небудь, або ж особливість реальної дійсності, за якої відбувається що-небудь [2, с. 1506];
- те, від чого залежить дещо інше (зумовлене); суттєвий компонент об’єктів, за необхідної наявності якого існує це явище [7, с. 707];
- обставина, що зумовлює появу чи розвиток певного процесу [5, с. 236];
- сукупність змінних природних, соціальних, зовнішніх та внутрішніх впливів на фізичний, психічний, моральний розвиток людини, її поведінку, виховання, навчання та формування особистості [6, с. 36];
- певні обставини, які впливають на формування та розвиток явищ, процесів, систем, якостей особистості [4, с. 97].

Окрім енциклопедичних трактувань, цьому питанню приділяється увага у дослідженнях великої кількості науковців, вивчення яких, дозволяє здійснити умовну систематизацію дефініції “педагогічні умови”:

- сукупність різних заходів, які впливають на якість підготовки майбутніх спеціалістів (В. Андреев, І. Ісаєва, О. Костенко, В. Манько, А. Наян, О. Соколенко, Н. Яковлева та ін.);
- комплекс обставин, чинників, що впливають на рівень професіоналізму фахівців (А. Алексюк, А. Аюрзанайн, М. Боритко, О. Бражнич, Н. Буздуган, І. Когут, М. Короткіх, П. Підкасистий, Л. Пігалова, О. Федорова);

– складник педагогічної системи, що впливає на ефективність її функціонування (Н. Бондаренко, О. Володін, М. Зверєва, Н. Іпполітова, Н. Стерхова) [8, с. 116].

У процесі виокремлення організаційно-педагогічних умов необхідно враховувати: по-перше, умови складаються з внутрішніх і зовнішніх конструктивів; по-друге, відображають можливості освітнього і матеріально-просторового середовища; по-третє, є елементами педагогічної системи.

Грунтуючись на вищевикладеному, організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді ми будемо визначати як специфічні компоненти системи професійної підготовки, які відображаються у сукупності необхідних обставин об'єктивної дійсності процесу фахової підготовки, що впливають на його ефективність щодо реалізації зазначеного напрямку діяльності.

Аналіз теоретико-методологічних основ професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, а також особливостей організації волонтерської діяльності учнівської молоді дозволив виділити організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді:

формування позитивної мотивації та стійких пізнавальних інтересів студентів до організації волонтерської діяльності учнівської молоді;

формування системи знань, умінь та навичок необхідних майбутнім соціальним працівникам для ефективної організації волонтерської діяльності учнівської молоді;

створення практико-зорієнтованого середовища у навчальному закладі, спрямованого на залучення майбутніх соціальних працівників до активної волонтерської діяльності.

Докладніше розглянемо зміст кожної з умов. Перша організаційно-педагогічна умова – *формування позитивної мотивації та стійких пізнавальних інтересів студентів до організації волонтерської діяльності учнівської молоді* реалізується через складну систему розвитку особистісних позитивних установок та ціннісних орієнтацій, що є провідними факторами готовності до будь-якої, зокрема професійної, діяльності.

Структурно позитивна мотивація майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді відтворює особистісну систему мотивів, ціннісних установок, прагнень, бажань та інтересів, спрямованих на забезпечення якісної академічної підготовки, формування важливих для реалізації визначеного напрямку професійної діяльності особистісних якостей, властивостей та компетентностей.

Емпіричні дослідження щодо впровадження визначеної умови дозволили виділити фактори, від яких залежить ефективність її реалізації:

– рівень професіоналізму та особистісного ставлення викладацького складу до волонтерської діяльності;

– насиченість смислами волонтерської діяльності освітнього середовища закладу, що спрямоване на самореалізацію студента;

– варіативність та різноманітність форм та методів волонтерської діяльності;

– спрямованість навчальної діяльності на формування позитивних емоцій та установок студентів до організації волонтерської діяльності учнівської молоді.

В основі реалізації визначеної умови перебуває ефективна педагогічна взаємодія викладачів та студентів, яка є основою створення оптимальних суб'єкт-суб'єктних відносин, на паритетних та рівноправних засадах під час спілкування та організованої спільної діяльності.

Рівень сформованості мотивації студентів до організації волонтерської діяльності учнівської молоді підвищується протягом усього періоду навчання через використання ефективного змістового насичення та інноваційних організаційних засобів, спрямованих на прийняття цінності волонтерства у житті кожного свідомого громадянина. Інтенсивність цього процесу прискорюється під час вивчення професійно-спрямованих дисциплін насичених смислами волонтерської діяльності, а також активного залучення студентів до різних форм волонтерства як учасників (волонтерів), організаторів та координаторів такої діяльності.

Друга організаційно-педагогічна умова – *формування системи знань, умінь та навичок, необхідних майбутнім соціальним працівникам для ефективної організації волонтерської діяльності учнівської молоді*, реалізується через спеціальну організацію навчального процесу, в якому відбувається постійний розвиток та оновлення змісту та вдосконалення форм та методів організації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх соціальних працівників, спрямований на формування готовності до організації волонтерської діяльності учнівської молоді.

Ефективним засобом оновлення та переорієнтації навчального процесу майбутніх соціальних працівників є застосування інноваційних підходів, які реалізуються через:

– зміст, методи, прийоми і форми навчальної діяльності та виховання особистості (методики і технології);

– зміст і форми організації управління освітньою системою;

– засоби навчання і виховання;

– особистісні настанови викладача, оскільки навчальний процес має бути діалогом особистостей викладача і студента [3].

У контексті нашого дослідження ефективними засобами виявилися впроваджені в освітній процес методи розвивального та проблемного навчання.

Розвивальне навчання спрямоване на розвиток особистості студента та його індивідуальності в процесі набуття ним знань. Як зазначає В. П. Андрущенко, “сучасний освітній процес у закладах вищої освіти будується на основі розвивального навчання, спрямованого не на відтворення отриманих знань, а на активне перетворення, що сприяє розвитку мислення та творчості особистості” [1, с. 114].

У процесі формування готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді, використання методів розвивального навчання сприятиме розвитку професійно важливих особистісних якостей та властивостей студентів, формуванню вміння визначати мету, завдання та способи реалізації волонтерських ініціатив учнів.

Проблемне навчання передбачає використання у навчальній діяльності проблемних ситуацій або завдань, спрямованих на опанування студентами нових знань на основі власного досвіду. Проблемне навчання дозволяє вирішити суперечності щодо усвідомлення недостатності попередніх знань для пояснення нового факту, потреби використання раніше засвоєних знань у нових практичних умовах, неузгодженості між теоретично-можливими шляхами вирішення завдання та практичною нездійсненністю обраного способу, суперечністю між практично досягнутим результатом виконання навчального завдання і відсутністю знань для його теоретичного обґрунтування [9].

Насичення проблемними ситуаціями завдань самостійної та індивідуальної роботи студентів сприяє актуалізації набутих знань, умінь та досвіду щодо визначення оптимальних шляхів вирішення, урахування наявних ресурсів, здійснення конкретної діяльності щодо забезпечення її реалізації, а також здійснення аналізу отриманих результатів.

На лекційних заняттях активно використовуються проблемні риторичні запитання, спрямовані на активізацію креативного мислення, пізнавальної потреби та творчого підходу студентів до організації волонтерської діяльності учнівської молоді.

Оновлення, розроблення та реалізація відповідного навчально-методичного та організаційного забезпечення сприятиме формуванню у майбутніх соціальних працівників інтересу та потреби у розширенні знань, набутті нових умінь та навичок, формуванні особистого досвіду, який одночасно може виступати процесом і результатом взаємодії людини з навколишнім світом та поступово формувати суб'єктивний досвід особистості щодо організації волонтерської діяльності учнівської молоді, що сприятиме підвищенню готовності до реалізації цього напрямку професійної діяльності.

Третя організаційно-педагогічна умова – *створення практико-зорієнтованого середовища у навчальному закладі, спрямованого на залучення майбутніх соціальних працівників до активної волонтерської діяльності*, передбачає активне функціонування на базі закладу вищої освіти різноманітних професійно спрямованих волонтерських гуртків, секцій, спілок, об'єднань, організацій, центрів. Сьогодні волонтерський рух має широке розповсюдження серед студентства, що дозволяє їм отримати неоціненний досвід реалізації різних напрямів професійної діяльності, зокрема з представниками учнівської молоді. Насичене волонтерським змістом практико-зорієнтоване середовище освітнього закладу виконує роль ідеального полігону для: відпрацювання набутих знань, умінь та навичок реалізації соціально-значущої діяльності у реальних життєвих ситуаціях, набуття актуального досвіду організації та реалізації різних напрямів волонтерської діяльності учнівської молоді, підвищення професіоналізму у сфері соціальної роботи, розширення інтересу та проблематики науково-дослідницької діяльності, саморозвитку та самореалізації майбутніх соціальних працівників.

Зміст волонтерської діяльності в межах студентського волонтерського центру на базі навчального закладу спрямовано на формування ціннісного ставлення та набуття досвіду майбутніх соціальних працівників щодо реалізації волонтерської діяльності з учнівською молоддю. Забезпечення ефективної реалізації визначеної умови може бути здійснене через просвітницький та діяльнісний напрями.

Просвітницький напрям спрямований на відпрацювання спеціальних технологічних умінь щодо особливостей розроблення волонтерських програм та проєктів для учнівської молоді, способів їх залучення до волонтерства, організацію супроводу та координацію діяльності, специфіки моніторингу та оцінки, способів колективної взаємодії, об'єднання навколо вирішення важливих соціальних проблем тощо та може бути реалізованим через тренінг для студентів “Волонтерська просвіта учнівської молоді”.

Діяльнісний напрям передбачає безпосереднє залучення студентів до розроблення та реалізації різних волонтерських заходів з учнівською молоддю: проєктів, програм, акцій тощо. Така активна форма роботи дозволяє студентам розширити дійсний досвід роботи з визначеною групою клієнтів та сформуванню власний професійний стиль діяльності.

Висновки. Отже, визначені нами організаційно-педагогічні умови взаємопов'язані та є важливим елементом системи формування готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді, який забезпечує цілеспрямованість та системність процесу професійної підготовки.

Використана література:

1. Андрущенко В. П. Світанок Європи: проблема формування нового вчителя для об'єднаної Європи XXI століття: монографія. Київ: Знання України, 2015. 1099 с.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. I допов.) / Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ "Перун". 2005. 1728 с.
3. Дубягін О. Б. Інноваційні технології та методи навчання як фактор удосконалення навчального процесу. URL: http://www.geci.cn.ua/uk/home/item/download/446_a657598348b2a6e8c60b5c4f62_a104f0.html (дата звернення 13.03.2019)
4. Краткий психологический словарь / сост. Л. А. Карпенко; под ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. Ростов н/Д. : Феникс, 1998. 512 с.
5. Новиков А. М. Педагогика: словарь системы основных понятий. Москва: Издательский центр ИЭТ, 2013. 268 с.
6. Полонский В. М. Словарь по образованию и педагогике. Москва: Высш. шк., 2004. 512 с.
7. Философский энциклопедический словарь / Гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. Москва: Сов. энциклопедия, 1983. 840 с.
8. Шульга А. В. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до роботи з батьками молодших школярів з неповних сімей: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці, 2017. 293 с.
9. Щокіна Н. Б. Проблемне навчання у підготовці майбутніх викладачів. URL: http://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/4450/1/_Microsoft_Word_docx.pdf (дата звернення 15.03.2019)

References:

1. Andrushchenko V. P. (2015.) Svitanok Yevropy: problema formuvannya novoho vchytelia dlia ob'iednanoi Yevropy KhKhI stolittia [The Dawn of Europe: the Problem of the Formation of a New Teacher for a United Europe of the XXI Century] monohrafiia. Kyiv: Znannia Ukrainy, 1099 s. [in Ukrainian]
2. Velykyi tлумачnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (2005) [The Lexicon of the Modern Ukrainian Language] (z dod. I dopov.) / Uklad. i hol. red. V. T. Busel. Kyiv; Irpin: VTF "Perun". 1728 s. [in Ukrainian]
3. Dubiahin O. B. Innovatsiini tekhnolohii ta metody navchannia yak faktor udoskonalennia navchalnoho protsesu [Innovative Technologies and Teaching Methods as a Factor for Improving the Educational Process] URL: http://www.geci.cn.ua/uk/home/item/download/446_a657598348b2a6e8c60b5c4f62_a104f0.html (data zvernennia: 13.03.2019)
4. Kratkyi psykhologhycheskyi slovar (1998) [A Brief Psychological Dictionary] / sost. L. A. Karpenko; pod red. A. V. Petrovskoho, M. H. Yaroshevskoho. Rostov n/D. : Fenyks. 512 s. [in Russian].
5. Novykov A. M. (2013) Pedahohyka: slovar systemy osnovnykh poniatiy. [Pedagogy: a Dictionary of the System of Basic Concepts] Moskva: Yzdatelskyi tsentr YЭТ, 268 s. [in Russian].
6. Polonskyi V. M. (2004) Slovar po obrazovaniyu u pedahohyke [Dictionary of Education and Pedagogy] Moskva: Vyssh. shk., 512 s. [in Russian].
7. Fylosofskyi entsyklopedycheskyi slovar (1983) [Philosophical Encyclopedic Dictionary] / Hl. redaktsiia: L. F. Ylychev, P. N. Fedoseev, S. M. Kovalev, V. H. Panov. Moskva: Sov. Entsyklopediia. 840 s. [in Russian].
8. Shulha A. V. (2017) Pidhotovka maibutnoho vchytelia pochatkovoї shkoly do roboty z batkamy molodshykh shkoliariv z nepovnykh simei [Preparing a Future Primary School Teacher to Work with Parents of Junior Schoolchildren from Single-parent Families]: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Chernivets. nats. un-t im. Yurii Fedkovycha. Chernivtsi, 293 s. [in Ukrainian]
9. Shchokina N. B. Problemne navchannia u pidhotovtsi maibutnykh vykladachiv [Problem Training in the Preparation of Future Teachers] URL: http://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/4450/1/_Microsoft_Word_docx.pdf (data zvernennia: 15.03.2019)

Червоненко Е. С. Организационно-педагогические условия формирования готовности будущих социальных работников к организации волонтерской деятельности ученической молодежи.

Статья посвящена проблеме формирования готовности будущих социальных работников к организации волонтерской деятельности учащейся молодежи. Определено содержание понятия "организационно-педагогические условия". На основе теоретико-методологического анализа основ профессиональной подготовки будущих социальных работников, а также особенностей организации волонтерской деятельности учащейся молодежи выделено организационно-педагогические условия формирования готовности будущих социальных работников к организации волонтерской деятельности учащейся молодежи: формирование положительной мотивации и устойчивых познавательных интересов студентов к организации волонтерской деятельности учащейся молодежи; формирование системы знаний, умений и навыков, необходимых будущим социальным работникам для эффективной организации волонтерской деятельности учащейся молодежи; создание практико ориентированной среды в учебном заведении, направленной на привлечение будущих социальных работников к активной волонтерской деятельности.

Ключевые слова: организационно-педагогические условия, готовность, профессиональная подготовка, формирование, волонтерская деятельность, волонтерство, социальные работники, учащаяся молодежь.

Chervonenko K. S. Organizational and pedagogical conditions of forming future social workers' readiness to organization of volunteer activities of students.

The article deals with the problem of forming future social workers' readiness for the organization of volunteer activities of students. The content of the concept "organizational and pedagogical conditions" is determined. Basing on theoretical and methodological analysis of the vocational training basics of future social workers, as well as the peculiarities of the organization of volunteer activity of students, the following organizational and pedagogical conditions of forming the future social workers' readiness for the organization of volunteer activity of student youth have been identified: the formation of positive motivation and constant cognitive interests concerning the organization of students' volunteer activity; formation of the system of knowledge and skills necessary for future social workers to effectively organize volunteer activity of students; creation in an educational institution of practically-oriented environment aimed at attracting future social workers to active volunteer activities.

Key words: organizational and pedagogical conditions, readiness, professional training, formation, volunteer activity, volunteering, social workers, students.